

Posebnu pažnju skreće pisac u obradbi izvanje povijesti ovoga razdoblja na pitanje istočnog raskola. To je pitanje osobito znatno za nas, koji smo silom prilika u takvom položaju, da nam je nužna jasna orijentacija prema tom pitanju na osnovu historijski sigurno zajamčenih dokumenata. Pisac je svom objektivnošću ocrtao ne samo historijsku činjenicu raskola, nego nam također prikazao dublje uzroke, koji su dugo vremena pripravljali tlo istočnom raskolu, kao što su bizantinizam, cezaropapizam i razna krivovjerja u vezi s karakterom helenske rase te disciplinarnim razlikama između istočne i zapadne Crkve. Dogodaji pak, koji su se nanizali oko samog raskola, bili su najbližim povodom za prekinuće već otprije uzdrmanog jedinstva. Sve je to pisac dokumentirao prvorazrednim izvorima, što daje čitavoj obradbi neosporivu kritičku naučnu vrijednost.

U drugom dijelu ove knjige ocrtao je pisac unutrašnju povijest katoličke Crkve u tom razdoblju. Osvrnuo se dosta opširno i na tužne prilike papinstva od 8.—10. stoljeća, kada je ono uslijed premoći samovoljnih knezova bilo poniženo, ali se i u tom razdoblju pokazalo, makar su na čelu Crkve stajali mnogi nedostojni pape, da Crkva kao božanstvena uredba ipak nije mogla da se pokoleba. Pisac je nadalje predočio razvoj tadanje crkvene discipline, te socijalno karitativno djelovanje katol. Crkve. Ocrtao je najznatnije ogranke istočnog i zapadnog monaštva, napose utjecaj monaštva u našim krajevima, gdje je opet prikupio i upotrijebio našu domaću historijsku građu i dokumente naročito u Dalmaciji, Srbiji i dalje u južnim krajevima Balkana, gdje je u to doba najviše izašao na glas svojom monaškom revnošću Ivan Rilski († 946.), koga osobito bugarska crkva uvelike poštuje.

Najposlije prikazao je pisac rad katoličke Crkve u tom razdoblju na području znanosti i umjetnosti. Premda su prilike za taj rad bile veoma nepovoljne, jer su narodi, koji su usljed seobe naroda zaposieli razna područja Evrope, bili gotovo bez ikakve kulture i civilizacije, pa im je Crkva istom dala prve elemente kulture i civilizacije, pored svega toga našlo se osobito u redovima svećenstva i monaštva veoma zaslužnih trudbenika kako na naučnom polju, osobito bogoslovskih struka, tako i na literarnom i umjetničkom, kao pjesništvu, glazbi, graditeljstvu i likovnoj umjetnosti.

S obzirom na spoljašnju i tehničku opremu odgovara i ova III. knjiga kao što i prve dvije potpuno naučnom karakteru i zahtjevima. Pisac je ovom knjigom opet uvelike zadužio našu bogoslovsku crkveno historijsku literaturu, izoravši veliki dio još neobrađene njive kod nas. Zato mu dugujemo veliku harnost, a djelo mu najtoplije preporučamo svim kategorijama našega svećenstva osobito pak katehetama profesorima na srednjim školama, te slušačima bogoslovlja.

Dr. J. Oberški.

Boniface Badrov, O. F. M., La notion de la vie d'après Bergson. Sarajevo 1926.

Iz pažnje prema svakome našem naučnom radniku bilježimo ovu doktorsku tezu na friburškom sveučilištu. Savremena tema — Bergsonova

filozofija života! — sa kompleksom problemâ, od kojih se izgrađuje nazaranje na svijet i život, podaje radnji aktualno značenje. I ako sumarno, Bergsonova je nauka eksponirana veoma instruktivno. Tri poglavlja, sačinjavajući prvi dio radnje, prikazuju B. shvaćanje o životu u trostrukom smislu: psihičkom, kozmičkom (metafizičkom) i etičkom. U vidu suprotnosti, između tvari (materije) i života odražuje se na području psihičkoga života trajanje nasuprot prostornosti, u kosmosu stvaralački princip nasuprot materije, a u etičkom smislu sloboda nasuprot nužnosti. U okviru ove B. ideologije pisac je pregledno istaknuo sastavne elemente, da ih (u drugom dijelu rasprave) redomice podvrgne kritici.

Ponajprije se, sasvim ispravno, protivi pisac Bergsonovoj identifikaciji psihičkog života sa egzistencijalnim njegovim načinom, koji — po B. — sastoji u trajanju ili neprekidnoj (kontinuiranoj) promjeni uzajamno pronicavih psihičkih stanja. Za tim se analizira B. poimanje slobode, i napokon problem ujedinjenja duše s tijelom. — Drugo poglavlje razmatra život sa metafizičkog gledišta, a treće ispituje problem životnog vrednovanja. Kritičko stajalište piščevo postalo bi snažnije, da je većma do izražaja došla i pozitivna ili sustavno konstruktivna strana filozofije, koju pisac zastupa; osobito kod problema psihičke supstancijalnosti i kod religijske orijentacije u fundiranju etičkog života. Ali, možda će g. pisac, i to bi poželjno bilo, upotpunjavati svoju lijepu raspravu naknadnim priložima — »Bogoslovskoj Smotri«.

Paul Goedeke, Wahrheit und Wert, Köln 1928.

Historijski kritička ova monografija istražuje jedan od najsnažnijih problema moderne filozofije: napremicu istine i vrijednosti; napose s obzirom na badenski novokantizam. Pisac zastupa skolastičku definiciju istine, te ju nastoji kritički održati proti onim filozofima, koji u oslonu na Kantovu filozofiju podaju »istini« karakter logičke (teoretske, spoznajne) vrijednosti. Pojedine se nauke ovih filozofa redomice prikazuju — od osnivača badenske škole, W. Windelbanda, preko Rickerta, Cohna, Münsterberga, Laska, Baucha i još nekih znatnijih predstavnika toga smjera. Windelband (1848.—1915., učenik Lotzea i K. Fischera) prvi je upotrijebio Lotzeov pojam »valjanja« (Geltung) kao osnovicu čitave filozofije, koja mu i ne znači drugo nego kritičku znanost o općenovaljanim vrijednostima (allgemeingültige Werte). Dualizam bitka (Sein) i valjanja (Gelten) unesao je otda divergenciju između tradicionalnog (realističkog, skolastičkog) shvaćanja istine i novokantovskoga badenske škole. Neodrživost ovoga posljednjeg pokazuje pisac u završnom poglavlju — nažalost samo na sedam stranica.

Emil Sauepe, Einführung in die neuere Psychologie²⁻³. 1928. — Handbücher der neueren Erziehungswissenschaft. Bd. 3.

Sa ovom kolekcijom psiholoških rasprava od raznih autora htio je izdavač Sauepe pružiti (napose učiteljskom staležu) osnovne informacije o sadašnjem stanju psihologije na pojedinim njezinim područjima. Tako se na pr. između 24 rasprave nalazi jedna o asocijativnoj psihologiji, zatim o diferencijalnoj, o religijskoj, socijalnoj, psihoanalitičkoj i t. d. I nema

sumnje, da je knjiga donekle postigla svoju svrhu, jer obavještava one, koji žele o svemu ponešto znati. Ali nema jedinstva, i to je bitni nedostatak, ni u načinu prikazivanja pojedinih tema. Dok su neke rasprave na tako općenitom gledištu, da jedva daju potpunu informaciju (na pr. Messerova, druga, o würzburškoj školi, kao i njegova o religijskoj psihologiji), druge su opet sasvim jednostrano, primijenjeno shvaćene. Od posljednjih napose Johannsenova disertacija o psihologiji mišljenja, u kojoj dolazi do riječi samo Hönigswald; a na pr. jedan Külpe i Geysler i ne dolaze do riječi. Nota bene, kod ove najvažnije grane u modernoj psihologiji, proizašoj upravo iz würzburške škole. A voluntarističke psihologije i nema u knjizi. A pitanje o mogućnosti i putevima filozofijske psihologije kao da nije važno i naučno! I tako ima omašna ova knjiga uza sve prednosti, koje ju čine vrlo korisnom, i dosta manjkavosti.

Z.

Dr. Stjepan Zimmermann: Psihologija za srednja učilišta. Drugo, sasvim prerađeno izdanje sa 22 slike. S odobrenjem Ministarstva Prosvjete od 27. februara 1928. Zagreb 1928. Naklada Jugoslovenske štampe. 8°, str. XII + 256.

Jedva je prošlo godinu dana, otkako je ugledala svijetlo Z-ova »Psihologija«, a već imademo pred sobom drugo izdanje. Knjiga se brzo raspacala, jer je bila uvedena u mnoge srednje škole. Pisac je morao odmah misliti na drugo izdanje. Htio je, da bude posve novo. Nije štedio ni vremena ni truda, i tako nam je podao »sasvim prerađeno izdanje«.

Glavno, za čim je išao Z. kod prerađivanja, bilo je to, da daku olakša shvaćanje i učenje. Ova živa želja osjeća se na svakoj stranici. Neprestano ima dake pred očima, misli na njihova pitanja i rješava ih, tako te imademo neprekidni razgovor u stvari, premda ne u vanjskom načinu. Ovaj virtualni razgovor, kako bismo ga mogli nazvati za razliku od formalnoga, daje čitavomu tumačenju život, zanimivost i jasnoću. Odatle ona finoća kod analize raznih duševnih čina i stanja, i opet kod sintetičkog promatranja istih. Takvo promatranje jamačno je izvrsno sredstvo, da dak dobije »opću uputu u naučno istraživanje«, kako pisac misli (str. IV.). Dakle ne samo u psihologiju, nego i u svako znanstveno istraživanje Z. nastoji da dake uputi. Želja, da ovi steku što više koristi, potiče ga i na to, da ne propušta raznih zgoda, gdje može otvoriti pogled na sve grane filozofije: noetiku i ontologiju, kozmologiju i teodiceju, etiku i filozofiju vjere. Tako je Z-ova Psihologija uvod u filozofiju i filozofiranje uopće. Zato će daci sigurno imati veliku korist, ako prouče knjigu pod vodstvom vrsnoga nastavnika.

Z-ova Psihologija i u ovom 2. izdanju iziskuje u profesora sve nastavničke vrline. Pored idealnoga shvaćanja velevažnoga značenja psihološke obuke na pragu života nastavnik mora najprije sam imati jasne pojmove, a zato se hoće pripreve — kao što i kod drugih predmeta. Psihologija nije niti ne može biti tako lako shvatljiva, te bi se mogla tumačiti bez marljive pripreve.

Veliku će poteškoću zadavati ovo 2. izdanje i time, što je tako opširno, te možda nijedan nastavnik neće moći protumačiti svu knjigu.